

УДК 7.071.1 О. Киселиця
К 60

Прокіп КОЛІСНИК,
старший викладач живопису
кафедри образотворчого виховання
і мистецтва Інституту музики
та образотворчого мистецтва
філософського факультету
Пряшівського університету,
заслужений художник України,
м. Пряшів, Словаччина

ЖИВОПИСЕЦЬ ОДАРКА КИСЕЛИЦЯ: САКРАЛЬНІ ІМПУЛЬСИ У ТВОРАХ МАЙСТРИНИ

Колісник П. Живописець Одарка Киселиця: сакральні імпульси у творах майстрині. У статті йдеться про творчість художниці Одарки Киселиці (1912–1999). Майстриня була частиною українського і, як випускниця Празької академії мистецтв, центральноєвропейського образотворчого простору. Автор звертає увагу на самотність і співзвучність колористики буковинської писанки з її картинами. Вказано на своєрідну і виразну манеру живописання, що проявилася у камерних за розмірами, але монументальних за наповненістю полотнах.

Ключові слова: Одарка Киселиця, колір, колорит, камерний живопис, натюрморт, сакральне-мирське, пленер, краєвид.

Колесник П. Живописець Дарья Киселица: сакральные импульсы в произведениях мастера. В статье рассматривается творчество художницы Дарьи Киселицы (1912–1999). Мастерница была частью украинского, и как выпускница Пражской академии искусств, центральноєвропейского изобразительного пространства. Автор обращает внимание на самотность и созвучность колористики буковинской писанки и ее картин. Проанализировано своеобразную и выразительную манеру живописания, что проявилась в камерных по размерам, но монументальных по наполненности полотнах.

Ключевые слова: Дарья Киселица, цвет, колорит, камерная живопись, натюрморт, сакральное-мирское, пленэр, пейзаж.

Kolisnyk P. Odarka Kyselycja academic painter – Religious impulses in the works of the artist. The article refers to the work of the artist Odarka Kyselycja (1912–1999). The artist was a part of Ukrainian and Central-European art scene as a graduate from the Prague Academy of Fine Arts. The aim of this study is to analyse her art from the *sacrum-profanum* perspective. A special attractiveness of her works arises when they are perceived through the prism of sacred themes. Although the dominant theme for the painter were flowers, strawflower in particular, the analysis of her paintings points at the spiritual subtext in her works. The article is focused on the identity and also harmony of the colour palette in Eastern eggs from Bukovina and in her paintings. Her specific and expressive style of painting that was manifested in the small size, yet monumental, canvases is highlighted.

Keywords: Odarka Kyselycja, colour, colour palette, easel painting, still life, sacred-profanum, plein-air, landscape.

© Прокіп Колісник, 2017

Постановка проблеми. Дослідження розвитку образотворчої культури в Європі є перманентно актуальним. Пізнання творчості окремих європейських митців, зокрема, українських художників як невідомої складової загальноєвропейського культурного простору дає можливість глибше і докладніше розуміти творчий доробок окремого митця як особистості, а також контекстнуальність розвитку національного українського мистецтва як частини європейського цілого, сприяє духовному розвитку суспільства.

Окреме місце в контексті українського образотворчого мистецтва в ХХ ст. займає творчість Одарки Киселиці (1912–1999). Творчість цієї майстрині є ще одним прикладом самотнього, національного і водночас європейського мистецтва.

Метою дослідження є ознайомлення з творчістю художниці Одарки Киселиці як цілісного явища, а також спроба і пропозиція глянути на її живопис під кутом зору *сакрум-профанум*. Адже окремий інтерес викликають її твори у конфронтації із сакральними темами. Хоча, доміантною темою для малярки були квіти, зокрема, – безсмертники, а аналіз картин навіює містичні відчуття, духовний підтекст її творів.

Творчість цієї художниці вже відома поціновувачам українського образотворчого мистецтва. Однак, недостатньо добре, як на таку рафіновану колористку. Окрім того, як творчість вишуканої майстрині вона таїть в собі таємниці, які є цікавими і для живописців наступних поколінь, особливо якщо на них подивитися під інакшим кутом зору.

Стаття написана в контексті дослідження культури кольору як прояву іманентного в живопису, того як це проявляється у творчості окремих художників, зокрема, і українських.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Творчість Одарки Киселиці ще не досліджена у вигляді монографії. Можна відзначити, що вона почасти досліджена у статтях: Лазарука М. [4;5]; Міщенко І. [6;7]. Колісника П. [3]. Але творчість майстрині привертає увагу і як своєрідний острівець культури живопису, як прояв індивідуального, внутрішнього, а також і як явище національного мистецтва в загальноєвропейському контексті.

Виклад основного матеріалу. Колір у живописі Одарки Киселиці (1912–1999) вражає напругою кольорів буковинської осені. Випусниця Академії образотворчих мистецтв у Празі, вона назавжди залишилася вірною колориту рідного краю. Родом з Буковини, вона була буковинським живописцем, маляркою не тільки за походженням, але по суті. Особливо тієї пори року, коли кольори на Буковині палахкотять. Попри те, що вона роки жила і навчалася у великому європейському місті з чисельними архітектурними шедеврами: собором святого Віта (XI–XII ст., мистецьким ансамблем Карлів міст (1357–1400) – годі шукати в живописному доробку майстрині урбаністичних краєвидів. Її картини скорше як верети, як картаті буковинські килими, аніж вітражі до готичного собору. Напевне і безперечно вона багато разів бачила вражаючі віт-

ражі собору св. Віта, серед яких були і роботи знаменитого чеського живописця-еспресіоніста Макса Швабінського (1873– 1961). Але її душа тягнулася до квіточки. ...я – квіточка «Горда в иней цариця осені» [10:208], ніби шепочуть кольори в її натюрмортах. Поля її полотен засіяні, заставлені квітами, особливо хризантемами та безсмертниками. Кожна квіточка неповторна, кожна доленька неповторима. Кожна душенька безсмертна. Вишукано прості композиції тихого життя її творів навівають поетичні асоціації: *Сім квіточок, як сімдесят світів, сім-сімдесят світів, як увесь Усесвіт – три білих, жовта, три жовтогарячих – сімсот безсмертників в простім гладущику із глини, на писанці, як на рядні, рядні-вереті як на розписаній великодній землі – мільйон безсмертних душ і тло, як безмір – золоте.*

«Безсмертники» (1965), «Полуденні квіти» (1967), «Солом'янки» (1967), «Гуцульський натюрморт» (1967), «Смуток» (1969), «Літо» (1970), «Вічне» (1972), «Буковинський натюрморт» (1975) та інші – це безсмертники в камерних творах Одарки Киселиці, символи безсмертя.

Кожний знає, що ніщо не вічне, але митець пропонує задуматися над вічним. Майстер бере в руки пензель, або ж каутерій чи мастихін і намагається моделювати, показати на полотні образ вічного, прошепотіти про те велике, що не поза людиною, а в ній. Бере в руки фарбу, а на полотні з'являються квіти, смуток, радість і сентимент. Живуть вони не своїм відображенням, не імітацією, а подихом, теплом і прохолодою, жаром і житнім вогнем незгасимим, божественною еманациєю: *сім квіточок, як сімдесят галактик, як світила небесні, як свічечки, що горять і не гаснуть, як куш терновий, що палахкотить і не згасає, тому що в ньому – Янгол Господній.*

Час хризантем – середина осені. Хризантема – «Ця квіточка – «горда в иней» [10:212] – читаємо Секрет малювання хризантем із книги *Слово про живопис із саду з гірчичне зернятко. «Щоб передати її властивості, пензель повинен бути наповнений відчуттям власної гідності...»* [10:212].

Те, що вражає, у, напозір, не складних композиціях творів О. Киселиці – це маєстатність і відчуття власної гідності. І митця, і дарів природи. Якийсь трансцендентний спокій еманує від вишуканої простоти і теплоти її творів. Перед такими творами можна медитувати, без огляду на те, що вони не є предметами релігійного культу. Також, глядач не побачить на них скурпульозного зображення квітів, подібних до того, як це робили давні європейські чи орієнтальні майстри. Навпаки, все виглядає прозаїчно аж по-селянськи, можна сказати, по-земному просто. Художниця вимodelювала і квіти і предмети, і краєвиди, і навіть портрети – все виліпила кольором, адже технічно все зроблено фарбою і мастихином. Така «неоковирність» техніки була характерна, наприклад, для енкаустичних (фаумських) портретів. Тоді майстер наносив гарячу фарбу з воском залізною лопаткою, яка називалася каутерій, а згодом подібний інструмент

набув трохи іншої форми, зокрема, гострі краї, і почав використовуватися в олійному живописі. Подібно до того, як колись невідомий майстер з гідністю передавав на дощичці образ-портрет того, якому прийшов час перейти у інший вимір, так і на новому етапі майстриня передала образ – портрет квіточки, як символу безсмерття. Майже всі її натюрморти, а також краєвиди і навіть портрети, написані мастихином, без особливих технологічних і технічних ускладнень, частіше за все способом «а ла пріма».

Вона любила малювати квіти. Хризантеми – квіти пізньої осені, час підсумків; безсмертники – квіти непідвладні часу (бодай відносно, бо ж ніщо не вічне), квіточки відгомін потойбіччя – це квіти, які так часто малювала майстриня, напевне, щоб у звичайному, не тільки споглядаючи, але через колір, малюючи збагнути це щось... *Бо ж одна справа збагнути дао (суть) живопису, інша справа надати йому форму* [10:26]. *«Художник повинен в душі мати образ всієї квітки тільки тоді він зможе намалювати її дух усамітнення (ючжі)»* [10:209]. Одарка Киселиця була живописцем із квіткою в душі. Дух усамітнення відчувається у її камерних аж інтимних картинах тихого життя, що називають також натюрмортами. Але самота майстрині не була відчуженістю в *гордій самотності*. Це була тиха пісня, повна сильних доль, тиха молитва справжнього живописця.

Одарка Киселиця ніколи не писала ікони, або картини на сакральну тему в прямому значенні цього поняття. Але спробуймо подивитися на її твори з іншої, не профанної, а із сакральної точки зору. Підставою для цього, на нашу думку, є колорит, внутрішня напруга кольору, та композиція, а не зовнішня іконографія сюжету. Візьмемо, наприклад, «Гуцульський натюрморт» – адже це як «Зустріч Йоахима з Анною». Йоахим приходить і Анна його зустрічає. Цей мотив з'явився в малярстві відносно пізно, аж в X ст., але вже тоді склалася іконографія зображення. Звично зображували чоловіка і жінку, котрі зустрічаються біля міських воріт (інколи зображувалися вежі і будівлі міста), обнімаються або цілуються... Ангел з'явився Йоахимові «...і повідомив йому, що Бог почув його прохання, і пояснив йому, що його жінці Анні народиться дочка, якій має дати ім'я Марія (...себто... «Пані Надія»)» [9:188]. Пророкував йому, що його дочці, котра буде в дитинстві перебувати у храмі, народиться Христос, син Всевишнього, та наказав йому, щоб той повернувся до Єрусалиму, де зустріне біля Золотих воріт свою дружину. Той самий ангел з'явився Анні і сказав їй те ж саме, що Йоахимові, і покликав її, щоб вийшла йому напроти, до Золотих воріт [11:8]. Така композиція ікони на цю тему.

Все просто візуально в композиції твору «Гуцульський натюрморт» Одарки Киселиці. На рядні два звичайних глечики з безсмертниками: темний, аж чорний – він; світлий, білий – вона, на вохристо-золотому тлі. Тільки асоціативно глядач може побачити, відчути фігури благочестивих. Два звичайних гладушки з квітами, що не вмирають:

він – простий, аж вугловатий, але поважний, з квітами надії; вона – барвиста, аж святкова з цілим вінком радісного очікування і його, і її. Звичайно його, Йоахима, зображували, як старшого чоловіка в дорогому вбранні, з клобуком або тюрбаном на голові. Анну – теж у коштовному одязі. «В мінімалізованій композиції виступали тільки Йоахим і Анна» [11:8]. У творах Одарки Киселиці маємо приклад, так би мовити, мінімалізації щодо іконографії сюжету (але не повного її абстрагування), і максималізації напруги щодо вираження сакральної теми, досягнутих і виражених не складною композицією, а головним чином колоритом твору.

«Буковинський натюрморт» – це як «Введення в Храм Пресвятої Діви Марії». «Коли Діви Марії виповнилося три роки, Її благочестиві батьки приготувалися виконати свою обітницю. Вони ...одягли Її в найкращий одяг і в супроводі народу, співали релігійні пісні, повели Її в храм...» [9:189].

На творі О. Киселиці: два і ще один (одна) глечики: темний аж чорний – він, з квітами; світлий аж білий – вона, з квітами і ще одне дитя, скромне та ніжне, велично йдуть до першої сходинок.

«Вічне» (1972) – це як «З'явлення, – «Закон». На творі О. Киселиці: звичайний білий глечик, що світиться сам собою, повний квітів, а асоціація з Сінайським законодавством: «- і знялися громи та блискавки, і густа хмара над горою та сильний голос сурми!» [1, Вих. 19:16].

«Безсмертники» (1965) – це як «Розп'яття»; «Полуденні квіти» (1967) – це як «Великдень»; «Смук» (1969) – це як Христос в пустелі; «Літо» (1970) – це як Зустріч Марії з Єлизаветою; «Первоцвіт» (1970) – це як Благовіщення; «Незакінчений натюрморт», 1971– це як Преображення; «Польові квіти» (1980) – це як Христос з апостолами на полі; «Чорнобривці» (1971) – це як В'їзд в Єрусалим; «Квіти смутку» (1971) – це як Оплакування. Варто лише придивитися, відчути.

«Я завжди хотіла бути портретисткою» [2] – часто підкреслювала Одарка Олексіївна. І була нею. Вона написала чимало портретів, як приклад «Гуцулка з Косівщини» (1970), а головне – вона була портретистом квітки. Кольором вона створила образ квіточки, живописний образ! – не гербарій, не натуралістичну ілюзію чи ілюстрацію для підручника з ботаніки, – вона малювала звичайну квітку і кольорами творила містерію краси.

Значне місце у творчості майстрині займав краєвид, а саме пленерний живопис: «Напровесні» (1971); «Серпневі отави» (1973); «Барви осені» (1973). Як і натюрморти вони палають кольорами Буковини. «Я – писанка, писана житнім вогнем Мене ще лелітимуть у любистку, Абись-те любили, любили мене ...я – писанка вічна...» [4:91]. Так поетично характеризує творчість Одарки Киселиці М. Лазарук, порівнюючи її живопис з колоритом буковинських писанок.

Одарка Олексіївна Киселиця все життя прожила на Буковині, в Україні. Народилася 1 квітня 1912 р., в с. Берегомет, Вишнівського повіту на Буковині і

померла 19 січня 1999 р., у м. Чернівці. Роки життя і творчості художниці описані, зокрема, у публікаціях М. Лазарука (2002) та публікаціях І. Міщенко (1989), а також в інтернеті. Більшу частину свого життя вона прожила і пропрацювала у Чернівцях. Роки навчання у Празі, атмосфера великого європейського міста, певна річ, вплинули на становлення мисткині. Одного разу там же – в Празі, ще будучи студенткою Празької академії мистецтв, Одарка зустрілася з Олегом Ольжичем. Можливо, то була випадкова зустріч, можливо, то було в *Славії*, після якоїсь творчої акції чи міжнародного Студентського Конгресу, що відбувся улітку 1935 р. в Празі. Або ж на виставці творів Александра Мілоша Базовського, в залі Елану, в листопаді того ж року. «Він був стрункий і красивий, – але якийсь таємний, я знала, що він поет, але про його інші справи – ні, лише згодом», – згадувала Одарка Олексіївна [2]. Варто пригадати, що Прага тоді була своєрідним культурним центром української діаспори. «Захочеш – і будеш. В людині, зтім, Лежить невідгадана сила» [8:82]. Стверджував тоді молодий поет Олег Ольжич.

Якраз у той час діяла Українська студія пластичних мистецтв у Празі. Майже кожного року педагоги та студенти закладу робили звітну виставку (від 1923–1939 таких виставок було 13). І молода студентка з України напевне чула про такі мистецькі заходи. Хоча сама вона навчалася Академії образотворчих мистецтв у Празі (заснована у 1879 р.) в майстерні відомого чеського портретиста Вратіслава Нехлеби (1885–1965) – автора численних портретів, серед яких і портрет Т. Г. Масарика (1924), тодішнього президента Чехословацької республіки. Бажання стати портретистом і привело студентку у його майстерню. Саме у цей час робилися вітражі у соборі св. Віта. Зокрема, за ескізами М. Швабінського була зроблена вітражна композиція «Зішестя святого Духа», (1934–1935). У місті можна було побачити багато виставок, твори французьких імпресіоністів, а також і словацьких митців (наприклад, Виставка словацька в Празі 1933 р., на якій експонувалися і твори Л. Фулли). Творче життя вивувало.

Але після років навчання Одарка Киселиця повернулася на батьківщину. Творче натхнення майстриня все життя черпала з колориту своєї Буковини і творила колорит рідного краю. Тож вгляньмося у чарівну містерію кольорів на полотнах Одарки Киселиці (один із останніх її шедеврів – *Незакінчений натюрморт*) і вони нам являться не лише як *кольорові плями на стіні*, але святом живописання, образотворення.

Висновки і перспективи. Творчість Одарки Киселиці має своє особливе місце і значення в історії образотворчої культури України, водночас в контексті європейської культури. Аналіз творчості майстрині свідчить про те, що духовність виражається не тільки темою але і кольором. Основним виражальним засобом суті її творів був саме колір. Майстриня з напругою, експресією і покірою писала звичайні буковинські квіти, але з незвичайним

сакральним підтекстом, так ніби то були композиції на сакральну тему. Природа була для неї об'єктом поклоніння а об'єкти поклоніння – квіти – були для неї природою її життя.

Творчий доробок художниці вже до певної міри досліджений, але дана стаття може бути основою для подальшого дослідження творчості майстрині, особливо під кутом зору проблем колористичних властивостей творів живопису, в загальноєвропейському контексті. У компарації з творчістю окремих європейських художників.

Одарка Киселиця. 1988. Фотопортрет, фото Грицик П.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1. Біблія. Українське біблійне товариство. UKRAINIAN BIBLE United Bible Societies 1993-50M- V073(H).

2. Киселиця О. СХ, Головна 198, Чернівці. – 05.05.1988 р. / Приватна комунікація.

3. Колісник П. Безсмертник // Дукля. – 1994. – № 5. – С. 81-82.

4. Лазарук М. Я – писанка писана житнім вогнем: Триптих про художницю Одарку Киселицю // Буковинський журнал. – 2012. – 2(84). – С. 78-92.

5. Лазарук М. Вічна загадка кольору // Молодий буковинець. – 2002. – № 44, 6 квітня. – с. 3.

6. Міщенко І. Одарка Олексіївна Киселиця. Каталог виставки. Чернівці: Спілка художників Української РСР, Чернівецька організація Спілки художників Української РСР. – 1989.

7. Міщенко І. Одарка Киселиця. Живопис: каталог виставки / Автор-упорядник Ірина Міщенко. – Чернівці, 1997.

8. Ольжич О. Незнайомому воякові IX / Олег Ольжич // Цитаделя духа. – Пряшів : Словацьке педагогічне видавництво у Братиславі, відділ української літератури в Пряшеві, Фундація ім. Олега Ольжича в Лондоні, 1991. – 279 с. – С. 82.

9. Слобідський С. Закон Божий. – Українська Православна Церква Київського Патріархату. – Київ, 2003. – 654 с.

10. Слово о живописи из сада с горчичное зерно. / [Перевод и комментарий Е. В. Завадской]. – М.: Главная редакция восточной литературы издательство «Наука», 1969. – 518 с.

11. Príbehy Nového zákona. / Rusina Ivan a Marian Zervan. – Bratislava : Slovenská národná galéria, 2000. – 260 s.

*Киселиця Одарка. Безсмертники. 1965.
Джерело: (Міщенко, 1997, 3 с. палітурки)*

*Киселиця Одарка. Буковинський натюрморт. 1975.
Джерело: (Міщенко, 1997, с. 21)*

*Киселиця Одарка. Незакінчений натюрморт. 1971.
Джерело: фото Якимчук Ю.*

Стаття надійшла до редколегії 20 лютого 2016 р.